

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Årsberetning 2008

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Innholdsfortegnelse

Årsberetning 2008	2
Gjenopptakelseskomisjonens sammensetning	2
Gjenopptakelseskomisjonens sekretariat	3
Gjenopptakelseskomisjonens økonomiske ressurser	3
Generelt om Gjenopptakelseskomisjonen	3
Lovendringer i 2008	4
Sakene og saksbehandlingen	5
Oppnevning av forsvarer	8
Oppnevning av bistandsadvokat – fornærmedes og etterlattes rettigheter	8
Oppnevning av sakkyndige	9
Kommisjonens behandling av Treholtsaken	9
Kommisjonens virksomhet for øvrig	9
Søksmål mot kommisjonen	11
Aktuelle avgjørelser	12

Årsberetning 2008

Kommisjonen for gjenoptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol.

Gjenoptakelseskommisjonens sammensetning

Gjenoptakelseskommisjonen er opprettet ved revisjon av straffeprosessloven kapittel 27. Lovendringen trådte i kraft fra 1. januar 2004.

Kommisjonen består av fem faste medlemmer og tre varamedlemmer. Lederen, nestlederen og ett av medlemmene skal ha juridisk embetseksamen. Lederen utnevnes av Kongen i statsråd for en periode på syv år, og medlemmene oppnevnes av Kongen i statsråd for en periode på tre år. Lederens funksjonstid ble utvidet fra fem til syv år ved lov 21. desember 2007.

Kommisjonens sammensetning pr. 31. desember 2008 var slik:

Leder: Janne Kristiansen

Nestleder: Ann-Kristin Olsen, fylkesmann i Vest-Agder

Medlemmer: Svein Magnussen, professor i psykologi ved Universitetet i Oslo
Birger Arthur Stedal, lagdommer i Gulating lagmannsrett
Ingrid Bergslid Salvesen, forsknings- og studiedirektør ved Universitetet i Tromsø

Varamedlemmer: Helen Sæter, tingrettsdommer i Halden tingrett
Erling O. Lyngtveit, advokat
Øystein Mæland, psykiater og divisjonsdirektør ved Ullevål universitetssykehus

Øystein Mæland hadde permisjon som varamedlem frem til 1. juli 2008. I hans fravær var psykiater Inger Thoen Nordhus oppnevnt som varamedlem.

Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat

Gjenopptakelseskommisjonens leder er ansatt på heltid som leder av sekretariatet. Sekretariatet har for øvrig hatt åtte faste stillingshjemler, som har vært besatt av fire juridiske utredere, to politifaglige utredere, en kontorleder og en sekretær. I tillegg har kommisjonen hatt to juridiske utredere tilsatt i engasjementer. Stillingen som kontorleder ble i mars 2008 omgjort til kontorsjef, og de to engasjementene ble høsten 2008 omgjort til faste stillinger.

Utrederne har erfaring fra blant annet advokatvirksomhet, domstolene, Justisdepartementet, Sivilombudsmannen, politiet, Kripos, Rettsmedisinsk institutt, Innsynsutvalget og skatteetaten.

Sekretariatet har sine lokaler i Teatergata 5 i Oslo.

Gjenopptakelseskommisjonens økonomiske ressurser

I St.prp. nr. 1 (2007-2008) for budsjettåret 2008 ble det fremmet et budsjettforslag på kroner 12.725.000. Det fremgår av proposisjonen:

«Bevilgningen på posten skal dekke godtgjørelser til kommisjonens medlemmer, lønn til sekretariatets medarbeidere samt andre driftsutgifter knyttet til kommisjonens sekretariat. Sekretariatets bemanning utgjorde 11 årsverk pr. 01.03.2007.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 0,9 mill. kr til videreføring av to midlertidige stillinger ut 2008 samt videreutvikling av elektronisk saksbehandlingsverktøy.

I forbindelse med oppfølging av NOU 2006:10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter, foreslås det med virkning fra 01.07.2008 å øke bevilgningen under kap. 468, post 01 med 0,25 mill. kr som følge av flere rettigheter for fornærmede i forbindelse med en eventuell gjenopptakelse av straffesaken.

Se nærmere om oppfølgingen av NOU 2006:10 under punkt 4.1.1.»

Kommisjonen har fått tildelt midler i samsvar med budsjettforslaget.

Generelt om Gjenopptakelseskommisjonen

Kommisjonen er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt som begjærer gjenåpning av en rettskraftig dom, skal få ny behandling av sin sak i retten. Dersom kommisjonen beslutter en dom gjenåpnet, skal saken henvises til ny behandling ved en annen domstol enn den som avsa dommen.

Gjenopptakelseskommisjonen bestemmer selv sin arbeidsmåte og kan ikke instrueres om utførelsen av den myndighet den er gitt. Medlemmene skal ikke delta i behandlingen av en sak dersom de er inhabile etter reglene i domstolloven. Når en dom i en straffesak er begjært gjenåpnet, skal kommisjonen foreta en objektiv vurdering av om vilkårene for gjenåpning er oppfylt.

Domfelte kan kreve gjenåpning av en rettskraftig dom i en straffesak hvis:

- Det er nye bevis eller nye omstendigheter som kan være egnet til å føre til frifinnelse, anvendelse av en mildere strafferegel eller vesentlig mildere straff.
- En internasjonal domstol eller FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har kommet til at avgjørelsen eller saksbehandlingen er i strid med folkeretten, slik at det er grunn til å regne med at en ny behandling av straffesaken vil føre til et annet resultat.

- Noen som har hatt sentral befatning med saken, har gjort seg skyldig i en straffbar handling som kan ha hatt innvirkning på dommen til skade for domfelte.
- En dommer eller et lagrettemedlem som behandlet saken var inhabil, og det er grunn til å anta at det kan ha hatt betydning for avgjørelsen.
- Høyesterett har fraveket en lovtolking som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.
- Det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

Begjæring om gjenåpning må leveres skriftlig. Det er ingen frist for å begjære gjenåpning. Kommisjonen har plikt til å veilede den som ber om å få sin sak behandlet på nytt. Kommisjonen har selv ansvaret for at alle relevante opplysninger i saken kommer frem. Det vil i de fleste sakene bli opprettet direkte kontakt og dialog med den enkelte. Når særlige grunner foreligger, kan den som begjærer gjenåpning få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning.

Gjenopptakelseskommisjonen sørger for at det blir foretatt en grundig utredning av sakens faktiske og rettslige sider, og kan innhente opplysninger på den måten den anser hensiktsmessig.

Kommisjonen kan innkalle siktede og vitner til samtaler eller formelle avhør. Dersom begjæringen ikke forkastes, men utredes videre, skal eventuelle fornærmede (eller etterlatte) underrettes om begjæringen. Fornærmede og etterlatte har rett til dokumentinnsyn og til å uttale seg, og de kan be om å få avgi forklaring til kommisjonen. Fornærmede og etterlatte skal også underrettes om utfallet av saken når kommisjonen har truffet sin avgjørelse. Kommisjonen kan også oppnevne bistandsadvokat for fornærmede etter straffeprosesslovens alminnelige regler så langt de passer.

Kommisjonen kan avholde muntlige høringer og begjære bevisopptak for retten. Videre kan den fremme begjæring til retten om personundersøkelse, observasjon og bruk av tvangsmidler. Kommisjonen kan gi utleveringspålegg, oppnevne sakkyndige og foreta granskning. Sakene utredes av sekretariatets egne utredere, men i særlige tilfelle kan kommisjonen be påtalemyndigheten om å foreta nærmere angitte etterforskningskritt.

Begjæringene avgjøres av den samlede kommisjonen, men kommisjonens leder/nestleder kan forkaste begjæring som etter sin art ikke kan føre til gjenåpning, som ikke inneholder noen gjenåpningsgrunn etter loven eller som åpenbart ikke kan føre frem.

Dersom kommisjonen beslutter en dom gjenåpnet, skal saken henvises til ny behandling ved en domstol som er sideordnet den som avsa dommen. Dette betyr:

- Er dommen avsagt av tingretten (tidligere herreds – eller byretten), sender kommisjonen saken til lagmannsretten, som utpeker en tingrett for ny behandling.
- Er dommen avsagt av lagmannsretten sendes saken til Høyesteretts ankeutvalg, som utpeker en lagmannsrett for ny behandling.
- Er dommen avsagt av Høyesterett behandles saken på nytt av Høyesterett.

Lovendringer i 2008

Ved lov 17. juni 2005 nr. 90, som trådte i kraft 1. januar 2008, ble betegnelsen på rettsmiddelet «gjenopptakelse» endret til «gjenåpning». Bakgrunnen for dette var endringer som følge av den store tvistelovsreformen, og et ønske om likelydende begrepsbruk i sivile saker og straffesaker. Fra og med 1. januar 2008 benyttes derfor

begrepet «gjenåpning», men endringen har ikke ført til noen materielle endringer i straffeprosessloven kap. 27 om gjenåpning av straffesaker. Kommisjonen har beholdt navnet «Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommissjonen)».

Ved lov 7. mars 2008 nr. 5, som trådte i kraft 1. juli 2008, ble det foretatt endringer i straffeprosessloven for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaker. Det vises til det som er nevnt ovenfor, hvor hovedtrekkene i endringene om fornærmedes og etterlattes stilling i gjenåpningssaker er gjengitt.

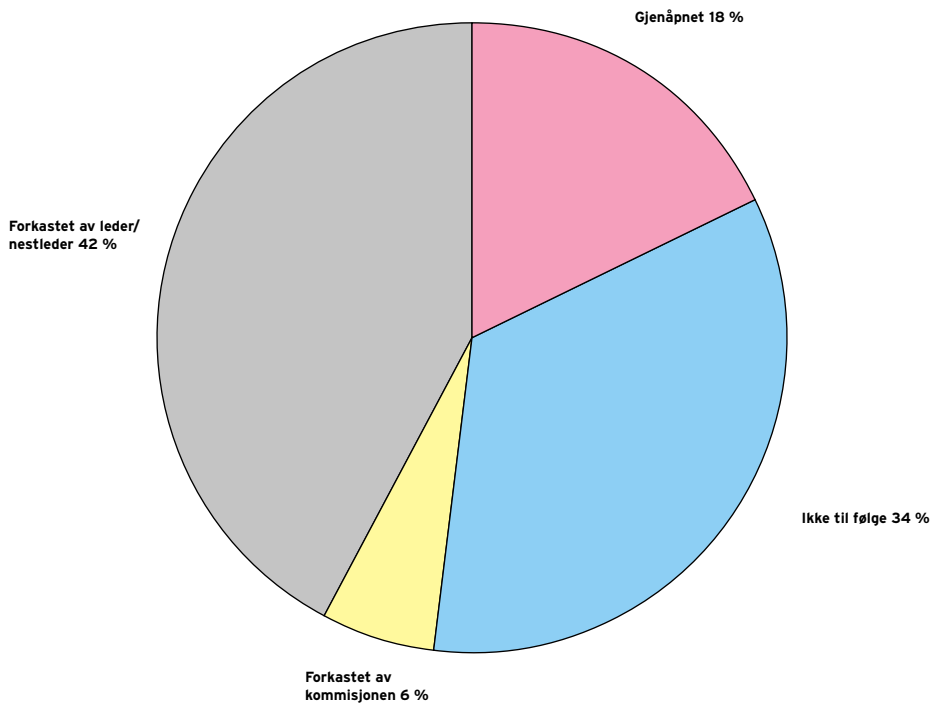
Sakene og saksbehandlingen

Kommisjonen har i løpet av året avholdt 15 møter over 29 møtedager. Kommisjonen har mottatt 157 begjæringer om gjenåpning i 2008, mot 150 i 2007, 173 i 2006, 140 i 2005 og 232 i 2004. Det er i 2008 avsluttet til sammen 164 saker, hvorav 143 er realitetsbehandlet. Av disse 143 realitetsbehandlede begjæringene er 26 henvist til retten for ny behandling, mens 49 ikke er tatt til følge. De resterende 68 sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem. Blant de 26 henviste sakene har det vært dissens i 2 saker, og blant de 49 sakene der begjæringene ikke ble tatt til følge har det vært dissens i 3 av sakene. Avgjørelser om å forkaste begjæringene har vært enstemmige.

De øvrige 21 sakene som er avsluttet, er avvist på formelt grunnlag fordi de ikke ligger innenfor kommisjonens mandat. Dette gjelder for eksempel begjæringer om gjenåpning av sivile dommer, utenlandske dommer, vedtatte forelegg, forvaltningsvedtak eller begjæringer om gjenåpning av etterforskning i henlagte saker. I tillegg er det enkelte begjæringer som av ulike årsaker blir trukket. Fullstendig oversikt over antall innkomne begjæringer og avsluttede saker i 2008 fremkommer av tabellen nedenfor:

	Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div. / anmodning om info
Generelt							
Generelt	1	1				1	
Sedelighet	17	23	2	8	2	10	1
Vold, trusler	45	56	11	21	2	17	5
Narkotika	19	20	5	4	1	9	1
Vinning	42	37	7	10	3	15	2
Diverse forbrytelser	8	8	1	4		1	2
Diverse forseelser	14	10		2	1	6	1
Midlertidige avgj.		0					
Henlagte saker	1	0					
Inndragning eller mortifikasjon		0					
Henvendelser	8	6					6
Forelegg	2	2					2
Sivile saker		1					1
Annet om fagsaker		0					
Totalt	157	164	26	49	9	59	21

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i 2008:

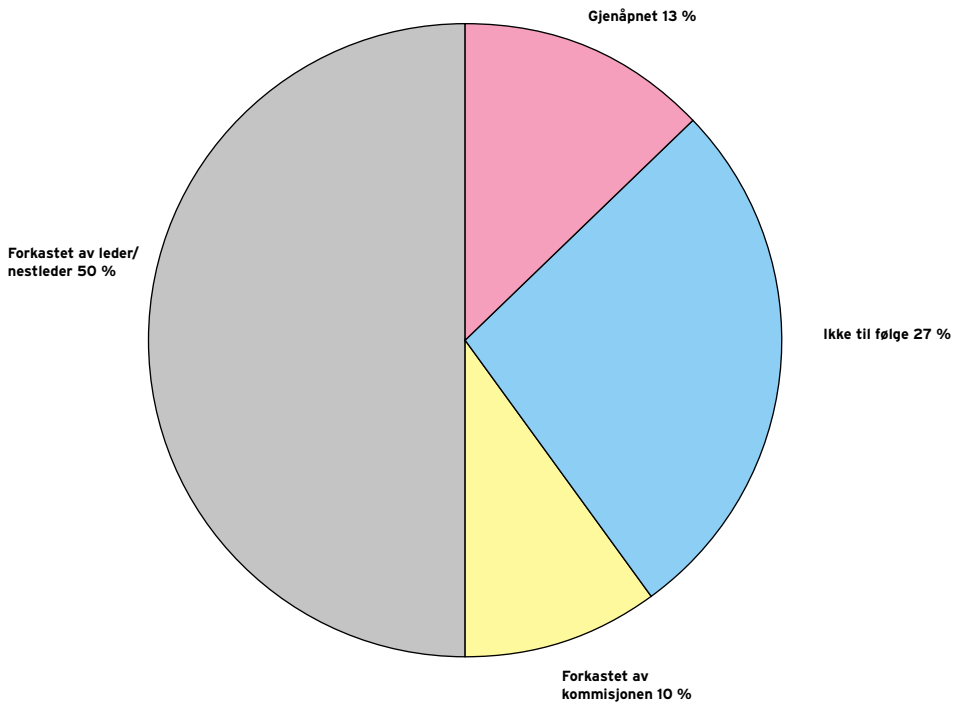

Siden oppstart av virksomheten 1. januar 2004 har kommisjonen til sammen mottatt 852 begjæringer og 732 av disse er avsluttet. Til sammen 79 er henvist til retten og 161 er ikke tatt til følge. 351 av sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem, mens resten, 141 saker, er avvist på formelt grunnlag.

Tabell over de totale tall for kommisjonens fem første virkeår fremgår da som følger:

	Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div. / anmodning om info
Generelt	4	4					4
Generelt	7	7				2	5
Sedelighet	142	129	14	38	12	59	6
Vold, trusler	228	191	22	56	17	79	17
Narkotika	102	80	12	15	7	41	5
Vinning	142	114	19	31	10	43	11
Diverse forbrytelser	52	43	6	9	6	17	5
Diverse forseelser	92	83	6	12	8	47	10
Midlertidige avgj.	1	1					1
Henlagte saker	11	10					10
Inndragning eller mortifikasjon	1	1				1	
Henvendelser	30	29			1		28
Forelegg	6	6					6
Sivile saker	31	31				1	30
Annet om fagsaker	3	3					3
Totalt	852	732	79	161	61	290	141

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i perioden 2004 - 2008:

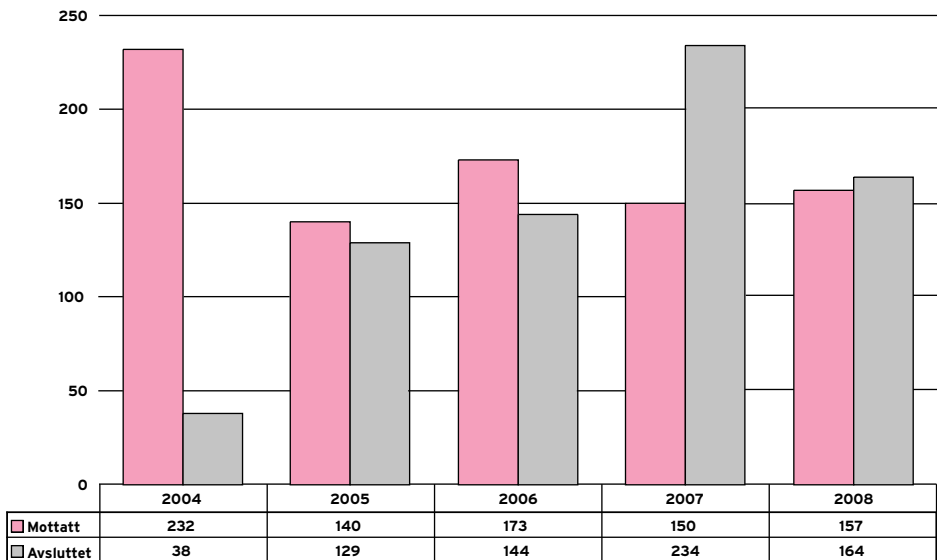
Kommisjonen kan forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem. Avgjørelsen kan også treffes av kommisjonens leder eller nestleder, og et langt mindre antall begjæringer er forkastet av leder/nestleder i 2008 enn i tidligere år. Bakgrunnen for at en rekke begjæringer forkastes av leder/nestleder er først og fremst at sekretariatet mottar mange gjenåpningsbegjæringer som i realiteten er rene «anker». For å kunne bruke kommisjonens samlede ressurser på en best mulig måte på behandling av saker som krever nærmere utredning, er det nødvendig at leder og nestleder bruker sin adgang til å forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem.

Sakstilfanget har de fem første årene vært langt større enn forventet ved opprettelsen av kommisjonen. Antallet innkomne begjæringer om gjenåpning ligger fremdeles vesentlig over det lovgiver la til grunn, men synes å ha stabilisert seg. Det er fortsatt et viktig mål å komme à jour med restansene. Kommisjonen har en selvstendig utredningsplikt, noe som kan medføre et omfattende arbeid i saker av større omfang. Dette arbeidet er ressurskrevende, samtidig som det er en helt sentral del av sekretariatets oppgaver og var en sentral begrunnelse for opprettelse av kommisjonen. Flere av de sakene som ligger til behandling i kommisjonen må fremdeles forventes å kreve betydelig utredning.

For å nedarbeide restanser og søke å medvirke til en effektiv saksavvikling, har kommisjonen fastsatt tentative tidsfrister for saksbehandlingens enkelte ledd. Større saker vil likevel kreve mer tid enn disse fristene legger opp til, og tidsfristene skal under enhver omstendighet ikke gå ut over kvaliteten på kommisjonens arbeid.

Det fremgår av figuren nedenfor at det ble behandlet mange flere saker i 2007 enn i 2008. Dette har sammenheng med en planmessig restansenedbygging i 2007, der en stor andel av sakene ble forkastet av leder/nestleder. Dette har igjen ført til at en større andel av sakene i 2008 er blitt behandlet av kommisjonen i forhold til 2007.

Kommisjonen har i 2008 nedlagt et betydelig arbeid ved behandlingen av Treholtsaken, og dette har preget saksavviklingen i dette året. Det vises til omtale av denne saken nedenfor.

Oppnevning av forsvarer

Oppnevning av forsvarer for domfelte kan i noen utstrekning spare sekretariatet for en del arbeid knyttet til veiledning og utredning. Loven gir kommisjonen adgang til å oppnevne forsvarer for domfelte når særlige grunner foreligger. Følgelig må det foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om forsvarer skal oppnevnes. I praksis har kommisjonen oppnevnt forsvarer når det er grunn til å anta at domfelte kan være strafferettslig utilregnelig, idet han da vil ha krav på forsvarer på et hvert trinn av saken. For øvrig har forsvarer vært oppnevnt i særlig omfattende eller kompliserte saker, og hvis domfelte bor avsides, slik at det vil være særlig ressurskrevende for sekretariatet å gi veiledning til domfelte. Oppnevningen blir i de fleste tilfeller begrenset til et bestemt antall timer, for eksempel for å gi en nærmere begrunnelse for begjæringens rettslige og faktiske grunnlag. Også i de større eller kompliserte sakene er det blitt satt et slikt tak, som kan revurderes ved behov. I 2008 oppnevnte kommisjonen forsvarer i 26 saker, mens det i 2007 ble oppnevnt forsvarer i 51 saker. En stor del av disse sakene gjelder begjæringer hvor det er reist tvil om hvorvidt domfelte var tilregnelig da det pådømte forhold fant sted, og hvor det skal oppnevnes forsvarer etter straffeprosessloven § 397 andre ledd jf. § 96 siste ledd.

Oppnevning av bistandsadvokat - fornærmedes og etterlattes rettigheter

Kommisjonen har f.o.m. 1. juli 2006 hatt hjemmel til å oppnevne bistandsadvokat etter reglene i straffeprosessloven §§ 107 a flg. Dette har særlig vært aktuelt i forbindelse med avhør av fornærmede i saker om seksuelle overgrep.

Som nevnt ovenfor ble det i 2008 foretatt endringer i straffeprosessloven for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaker. Endringene innebærer blant annet at

fornærmede og etterlatte får bedre mulighet til å bli hørt, får mer informasjon og får rett til bistandsadvokat i større grad enn tidligere. Kommisjonen oppnevnte bistandsadvokat i 8 saker i 2008, mens det i 2007 ble oppnevnt bistandsadvokat i 9 saker. Endringen, som trådte i kraft 1. juli 2008, har således ikke så langt ført til en økning av antall oppnevnte bistandsadvokater.

Oppnevning av sakkyndige

Kommisjonen har hjemmel i straffeprosessloven § 398 b andre ledd til å oppnevne sakkyndige etter reglene i kapittel 11. Kommisjonen har i løpet av sin virketid oppnevnt sakkyndige både innen rettsmedisin, rettspsykiatri, rettsstoksikologi, fotogrammetri, økonomi, brannteknikk, bilsakkyndighet og tradisjonell kriminalteknikk m.m. Sakkyndige uttalelser innhentes både fra norske og utenlandske fagmiljøer. I 2008 har kommisjonen oppnevnt sakkyndige kun i 6 saker. Det har vært innenfor rettsmedisin, rettspsykiatri og kriminalteknikk.

Kommisjonens behandling av Treholtsaken

Den 18. februar 2005 begjærte Arne Treholt gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom 20. juni 1985, hvor han ble dømt til fengsel i 20 år for spionasje. Kommisjonen mottok senere støtteskriv fra forsvareren, og påtalemyndigheten avga uttalelse til begjæringen 5. mars 2008.

Kommisjonen har brukt mye ressurser i 2008 til behandling av Treholtsaken. Av totalt 29 møtedager (jf. ovenfor), medgikk 16 møtedager utelukkende til behandling av denne saken. I tillegg har kommisjonens medlemmer brukt svært mye tid på å sette seg inn i saksdokumentene og til å forberede seg til drøftelsene i kommisjonen. Ettersom store deler av etterforskningsdokumentene fortsatt er gradert etter sikkerhetsinstruksen, måtte samtlige medlemmer lese gjennom betydelige deler av saksdokumentene både i lokalene til Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og i kommisjonens lokaler. En av sekretariatets juridiske utredere har i hovedsak kun arbeidet med denne saken i 2008.

Det vises til nærmere omtale av kommisjonens avgjørelse nedenfor.

Kommisjonens virksomhet for øvrig

Kontakt med øvrige myndigheter og organisasjoner m.v.

Kommisjonens leder har orientert justisministeren hvert halvår om virksomheten i kommisjonen. Leder har også hatt kontakt med Justisdepartementets øvrige politiske og administrative ledelse, og har deltatt på justisministerens årlige etatslederkonferanse. Kommisjonens leder har også hatt møte med riksadvokaten for å drøfte generelle spørsmål mellom kommisjonen og påtalemyndigheten ved behandling av begjæringer om gjenåpning av straffesaker.

I oktober 2008 hadde kommisjonens leder og utredere møte med to arbeidsgrupper nedsett av Politidirektoratet. Disse har som mandat å utrede regelverk for oppbevaring av henholdsvis elektroniske spor og oppbevaring av bevisgjenstander, herunder biologiske spor. Kommisjonen redegjorde for hvilken betydning oppbevaring av bevismateriale har

for i ettertid å kunne vurdere om det foreligger nye bevis eller omstendigheter som kan gi grunnlag for gjenåpning av straffesaken.

Kommisjonen har for øvrig drevet utadrettet virksomhet i form av foredrag og orienteringer om kommisjonens virksomhet. Her nevnes blant annet at kommisjonens leder har hatt foredrag på Politihøgskolen om kommisjonens virksomhet, og utredere fra kommisjonen har hatt foredrag på årsmøtet til Norsk Kriminalteknisk Forum om betydningen av oppbevaring av bevismateriale.

Avgivelse av høringsuttalelser

Kommisjonen har i 2008 avgitt uttalelse til departementets høringsbrev 30. juni 2008 om NOU 2007:7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie. Kommisjonen har i tillegg avgitt høringsuttalelse til Justisdepartementet om forslag til regler om godkjenning av sidegjøremål for dommere.

Internasjonalt arbeid

Samarbeidet med kommisjonene i England og Skottland har fortsatt, og kommisjonen var den 4. september 2008 vertskap for en konferanse på Holmenkollen Park hotell i Oslo. Foruten generell utveksling av erfaringer, ble det fra skotsk side redegjort for behandlingen av «Lockerbiesaken», som førte til gjenåpning av saken. Fra norsk side ble det redegjort for oppfølgingen av NOU 2007:7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie, og Justisdepartementets høringsbrev 30. juni 2008 ble delt ut i engelsk oversettelse og diskutert.

Interne forhold

Kommisjonen har i 2008 foretatt forbedringer og endringer i sitt saksbehandlingssystem «GJ-sak», og forberedt endringer i bruk av arkivkoder. Formålet har vært å oppnå et bedre grunnlag for utarbeiding av mer detaljerte statistikker, både med hensyn til hvem som begjærer gjenåpning, hva slags saker som begjæres gjenåpnet, hvilket politidistrikt som har etterforsket saken, hvilken domstol som har avsagt dommen, behandlingen i kommisjonen, herunder oppnevning av forsvarer, bistandsadvokat og sakkyndige m.v. Gjennom dette materialet vil kommisjonen selv få en bedre, overordnet innsikt i de sakene som behandles, og kommisjonen vil kunne betjene eksterne aktører med bedre og mer detaljert informasjon om sin virksomhet, for eksempel Justisdepartementet, Riksadvokatembetet, media m.v.

Som en følge av endringene i straffeprosessloven om fornærmede og etterlattes stilling har kommisjonen foretatt revisjon av skjemaet for begjæring om gjenåpning og informasjonsbrosjyren til domfelte. Den som søker begjæring om gjenåpning, vil bli informert om at den fornærmede/etterlatte vil bli underrettet om begjæringen og om hvilke rettigheter fornærmede/etterlatte har i gjenåpningssaken. Kommisjonen har i tillegg utarbeidet en egen informasjonsbrosjyre til fornærmede/etterlatte. Endringene er også foretatt i informasjonen som er lagt ut på kommisjonens hjemmeside på internett.

Kommisjonen har også fått oversatt skjemaet og informasjonsbrosjyrene til domfelte og fornærmede/etterlatte til nynorsk. Kommisjonens hjemmeside på internett er i 2008 også gjort tilgjengelig på nynorsk.

Kommisjonens hjemmeside blir fortløpende oppdatert med informasjon om kommisjonen og dens arbeid på www.gjenopptakelse.no. Der legges det også ut et resymé av de sakene som er henvist til retten for ny behandling, og saker som antas å være av særlig interesse.

Søksmål mot kommisjonen

Torgersensaken

Ved kommisjonens avgjørelse 8. desember 2006 ble Fredrik Fasting Torgersens begjæring om gjenopptakelse ikke tatt til følge. I etterkant av avgjørelsen er det reist tre søksmål mot kommisjonen, som kommisjonen benevner som «salærsaken», «innsynssaken» og «habilitetssaken». For så vidt gjelder avgjørelsen av begjæringen og foranledningen til de tre søksmålene vises til årsberetningen for 2006 og 2007. Det gis nedenfor et kort redegjørelse for avgjørelsen av de tre søksmålene.

Torgersens oppnevnte forsvarer fikk dekket salær av kommisjonen for 660 timer for sitt arbeid med begjæringen. Uenighet om salærfastsettelsen førte til at forsvareren anla søksmål mot staten, og ved Oslo tingretts dom 4. mai 2007 ble staten frifunnet og forsvareren dømt til å betale saksomkostninger med kr. 34.000. Forsvareren anket dommen. Ved Borgarting lagmannsretts dom 1. juli 2008 ble påstanden fra forsvareren om at staten skulle betale ham salær med kr. 1.090.027 med tillegg av rentetap og morarenter avvist. Lagmannsretten stadfestet tingrettens dom, og forsvareren ble dømt til å betale saksomkostninger med kr. 35.000. Forsvareren anket dommen til Høyesterett, og ankeutvalget besluttet den 2. oktober 2008 at anken skulle nektes fremmet. Forsvareren ble dømt til å betale saksomkostninger til staten med kr. 3.000.

Fredrik Fasting Torgersen fremsatte begjæring for Oslo tingrett med krav om innsyn i nærmere angitte dokumenter, som kommisjonen anså som interne og unntatt fra innsynsretten. Torgersens forsvarer krevde samtidig å bli oppnevnt som offentlig forsvarer. Ved Oslo tingretts kjennelse 20. februar 2008 ble begjæringen om innsyn ikke tatt til følge, idet retten fant at den ikke hadde kompetanse til å overprøve kommisjonens vurdering, jf. straffeprosessloven § 395 tredje ledd. Begjæringen om oppnevning ble heller ikke tatt til følge, idet retten fant at det ikke forelå «særlige grunner» for oppnevning. Avgjørelsen ble brakt inn for Borgarting lagmannsrett, som ved kjennelse 24. juni 2008 besluttet at begjæringen om innsyn skulle avvises fra behandling etter straffeprosesslovens regler. Lagmannsretten besluttet også at forsvareren ikke skulle oppnevnes som forsvarer på det offentliges bekostning. Kjennelsen ble påkjært til Høyesterett, og ved ankeutvalgets kjennelse 2. oktober 2008 ble anken forkastet. Anken fra forsvareren over ikke å bli oppnevnt som forsvarer ble ikke tatt til følge.

Ved brev 17. juli 2007 fremsatte Torgersen på ny begjæring om gjenopptakelse av saken. Han la samtidig ned påstand om at begjæringen skulle behandles av en sette-kommisjon, idet kommisjonens medlemmer var inhabile. Hans forsvarer ba samtidig om å bli oppnevnt som offentlig forsvarer for Torgersen ved behandling av den nye begjæringen. Kommisjonen traff avgjørelse 12. oktober 2007 om at den var habil til å behandle begjæringen, og begjæring fra forsvareren om oppnevning som offentlig forsvarer ble deretter ikke tatt til følge. Forsvareren anla søksmål for Oslo tingrett med påstand om at kommisjonen var inhabil og at han hadde rett til å bli oppnevnt som forsvarer. Ved Oslo tingretts dom 20. juni 2008 ble begge påstandene avvist, og Torgersen ble dømt til å betale saksomkostninger til staten med kr. 25.000. Torgersen anket avgjørelsen, og ved kjennelse fra Borgarting lagmannsrett 25. september 2008 ble anken forkastet. Saken ble anket til Høyesterett, som avsa kjennelse 19. november 2008. For så vidt gjaldt habilitetsspørsmålet uttalte ankeutvalget blant annet at spørsmålet om habilitet er «i utpreget grad av prosessuell art og ligger nær opp til kompetansespørsmålene. Slike spørsmål må en domstol eller annet tvisteløsningsorgan selv ta stilling til. Utvalget kan ikke se at en slik avgjørelse kan gjøres til gjenstand for et eget sivilt søksmål.» Anken ble på dette punkt forkastet av Høyesteretts ankeutvalg. For så vidt gjaldt spørsmålet om oppnevning som forsvarer, uttalte ankeutvalget at

saken ikke er lagt opp slik for Høyesterett at utvalget har grunnlag for en realitetsavgjørelse av forsvarerspørsmålet. Denne delen av tingrettens og lagmannsrettens kjennelser ble derfor opphevet, og spørsmålet må på nytt prøves av tingretten. Ankeutvalget uttalte blant annet at kommisjonen kan oppnevne offentlig forsvarer «*når særlige grunner tilsier det*» jf. straffeprosessloven § 397 annet ledd, og at en nektelse ikke er av utpreget prosessuell art. Ankeutvalget fant at man står overfor et vedtak om rettighetsforhold innen forvaltningen, og at det ikke er noen overprøvingsadgang innen forvaltningssystemet. Utvalget fant at en slik nektelse må kunne bringes inn for domstolene som særskilt søksmål, men at overprøvingsadgangen vil være «*svært begrenset*». Ettersom anken delvis hadde ført frem, besluttet ankeutvalget at staten skulle betale domfelte saksomkostninger med kr. 22.820. Forsvareren har etter dette brakt forsvarerspørsmålet på ny inn for Oslo tingrett.

Aktuelle avgjørelser

I dette kapitlet gjengis kortversjoner av alle saker som kommisjonen har henvist til ny rettslig behandling. Saker som er henvist utelukkende fordi det i ettertid har vist seg at domfelte var strafferettslig utilregnelig da det pådømte forhold fant sted, gjengis likevel ikke. Bakgrunnen for dette er at disse sakene ikke reiser problemstillinger av juridisk eller prinsipiell karakter, og er derfor av liten allmenn interesse. Kortversjoner av disse ligger på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no.

I kapitlet gjengis også saker som ikke er henvist til ny behandling, dersom det er saker som har hatt stor offentlig interesse. For 2008 gjelder dette avgjørelsen i Treholtsaken.

* * * * *

1. 05.03.2008 (2007 00050) Vold - § 391 nr. 3 (nytt vitne)

En kvinne ble i 2006 dømt til 30 dagers fengsel for vold mot sin mann. Hun hevdet at hun handlet i selvforsvar, men ble ikke trodd av retten til tross for at et vitne støttet hennes forklaring. Hun begjærte saken gjenåpnet, og påberopte seg blant annet et nytt vitne.

Kommisjonen foretok vitneavhør av vedkommende, som støttet domfeltes og det andre vitnets versjon av hendelsesforløpet. Kommisjonen innhentet videre opplysninger fra det lokale krisesenteret som illustrerte hvilke forhold kvinnen levde under.

Kommisjonen viste til at vitneforklaringen fra det nye vitnet utgjorde et nytt bevis i saken i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 3, idet vitnet ikke var kjent for den dømmende rett. Dette nye beviset var egnet til å føre til frifinnelse eller til en vesentlig mildere rettsfølge.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Tingretten avsa deretter frifinnende dom.

2. 29.05.2008 (2005 00031) Bedrageri - § 391 nr. 3 – (nye omstendigheter)

En mann ble i 2000 dømt til fengsel i 20 dager for trygdebedrageri. Han begjærte gjenåpning av straffesaken i 2005. Det ble blant annet anført at domfelte ikke skulle ha oppført de timene han arbeidet for et selskap i 1997 på sine meldekort til Aetat, idet arbeidet var å anse som næringsvirksomhet i etableringsfase av egen virksomhet.

I byrettens dom ble arten av domfeltes arbeid beskrevet som sentralbord- og sekretærtjenester. Domfelte hadde søkt om – og fått innvilget – bibehold av dagpengene ved etablering av egen næringsvirksomhet.

For kommisjonen ble det fremlagt uttalelser fra domfeltes arbeidsgiver i den aktuelle perioden om arten av hans arbeid for selskapet, samt ligningsvedtak som omklassifiserer domfeltes inntekter i perioden fra arbeids- til næringsinntekt. Det forelå dessuten noe, delvis nytt, mer generelt materiale fra arbeidsmarkedsmyndighetene om ordningen med rett til bibehold av dagpenger i forbindelse med etablering av egen virksomhet.

Kommisjonen la i sin avgjørelse til grunn at den rettslige situasjonen var slik at de timene domfelte arbeidet med etableringen – uavhengig av om disse genererte næringsinntekt eller ikke – ikke skulle oppgis på meldeskjemaet til arbeidskontoret. Det er på det rene at domfelte arbeidet i et selskap i perioden mai til september 1997. Det var videre klart at det i dag foreligger uttalelse fra selskapet som beskriver domfeltes arbeid som konsulentvirksomhet bestående av innkjøpsplanlegging og cost control i to konkrete prosjekter. Hvorvidt dette falt innenfor det som med rimelighet kunne klassifiseres som «bedriftsrådgivning overfor målgruppen» sett i sammenheng med den øvrige virksomheten domfelte tok sikte på å drive slik han hadde beskrevet den i sin søknad til Aetat, fant kommisjonen det ikke nødvendig å ta stilling til. Dette fordi det etter alt å dømme måtte kunne konstateres at arbeidet ikke var av den art som byretten la til grunn (sekretær- og sentralbordtjenester), og at arbeidets art i alle fall lå langt nærmere det domfelte selv hadde beskrevet i sin søknad til Aetat.

Kommisjonen fant videre – på bakgrunn av ligningsvedtaket – at det måtte legges til grunn at domfeltes virksomhet i selskapet i realiteten var næringsvirksomhet, og at det formelle rundt hans tilknytning slik denne ble organisert ikke er til hinder for å vurdere arbeidet som selvstendig næringsvirksomhet.

Kommisjonen forsto ellers påtalemyndigheten og domfelte dit hen at det var enighet om at dersom hans virksomhet for selskapet falt innenfor beskrivelsen av hans forretningsvirksomhet (slik denne fremgår av søknaden til Aetat) ville han ha hatt anledning til å ha næringsinntekt fra virksomheten i den aktuelle perioden, og at det dermed ikke ville foreligge noen «uberettiget vinnings hensikt», jf. straffeloven § 270, når arbeidet for selskapet ikke ble oppgitt på meldekortene. Når spørsmålet for kommisjonen dermed ble hvorvidt domfeltes virksomhet for selskapet rent faktisk falt innenfor den noe uklare virksomhetsbeskrivelsen, og eventuelt deretter hvorvidt hans eventuelle villfarelse på dette punkt ville være av betydning, jf. Rt. 1994 side 1274, fant kommisjonen at de nye opplysningene om arten av domfeltes konsulentarbeid for selskapet var en slik ny omstendighet at det syntes å være «egnet til å føre til frifinnelse ...eller til anvendelse av en mildere strafferegulering eller en vesentlig mildere rettsfølge», jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Tingretten avsa deretter frifinnende dom uten hovedforhandling.

3. 06.06.2008 (2007 00036) Underslag § 391 nr. 3 (nye omstendigheter og bevis) - dissens

En lensmann ble i 1995 domfelt for grove underslag av til sammen ca kr 220.000 fra en eldre kvinne, begått i perioden 1987-1992. Forholdet ble politianmeldt etter fornærmedes død. Straffen ble satt til betinget fengsel i 6 måneder. Lensmannen ble også fradømt sin stilling. Dommen ble avsagt under dissens (3-2).

Saken hadde vært begjært gjenåpnet to ganger tidligere for henholdsvis domstolen og kommisjonen, uten at begjæringene førte fram.

Det var forut for dette foretatt privatetterforskning initiert av domfelte selv. For gjenåpningsspørsmålet var det ikke nødvendig å skille mellom det som hadde fremkommet gjennom den private etterforskningen og kommisjonens egen utredning av saken.

Det var uomtvistet i saken at lensmannen hadde tatt ut penger fra fornærmedes post- og bankkonti. Han hevdet å ha gjort dette etter ønske fra fornærmede, og at han ikke visste hva hun brukte pengene til etter at han hadde levert dem til henne. Fullmakt fra fornærmede til domfelte forelå for de fleste av uttakene, enten i kopi eller i original. Det forelå tilsvarende kvitteringer for at fornærmede hadde mottatt pengene fra domfelte.

Det var i sin tid et hovedspørsmål for retten hvor pengene hadde tatt veien. Etter en omfattende bevisførsel la retten til grunn at domfelte hadde underslått pengene. Også for kommisjonen sto spørsmålet om hvor pengene hadde tatt veien sentralt. Kommisjonens perspektiv var om det i tiden etter domfellelsen hadde fremkommet noe som belyste dette, og som medførte at det var en rimelig mulighet for en annen avgjørelse av skyldspørsmålet dersom opplysningen hadde foreligget for den dømmende rett.

Kommisjonens utredning ledet ikke til konkrete opplysninger om hvor pengene hadde tatt veien. Det fremkom imidlertid en del nye opplysninger, blant annet om betydelige anonyme gaver (kroner 140.000) til bygging av en kirkestue i det aktuelle tidsrom. Videre fremkom at fornærmede overfor sognepresten hadde uttalt seg positivt til å gi penger til dette formålet. Dokumentasjon for fire mindre gaver gitt anonymt til veldedige formål var også funnet. Det fremkom dessuten at fornærmede hadde leid en bankboks i det aktuelle tidsrom, slik at hun hadde hatt et mulig oppbevaringssted for kontanter. Det hadde også vært tyveri fra fornærmedes bolig.

Kommisjonens flertall (fire medlemmer) viste til at domfellelsen bygget på en kjede av indisier der retten etter en konkret vurdering hadde eliminert muligheten for at pengene hadde tatt andre veier enn i domfeltes lomme. De nye bevisene som var fremskaffet under utredning av saken, svekket etter flertallets syn argumentene for eliminasjon av andre alternativer på flere punkter.

Det ble også lagt vekt på at fornærmede var klar og orientert til det siste og hadde alminnelig god innsikt i sine økonomiske forhold.

Etter flertallets syn hadde det fremkommet en rekke nye omstendigheter og bevis i saken. Idet det var en rimelig mulighet for at dette ville ha ført til en annen avgjørelse om opplysningene hadde foreligget for den dømmende rett, ble saken gjenåpnet i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonens mindretall (ett medlem) sluttet seg i stor utstrekning til den fremstilling av de faktiske forhold som flertallet ga, men mente at de nye bevis og omstendigheter som hadde fremkommet i saken ikke var egnet til å føre til frifinnelse. Mindretallet viste til at de forhold som er avdekket, ikke berørte skyldspørsmålet direkte. Det forelå ingen nye klare holdepunkter for at fornærmede hadde disponert pengene selv. Det nye var kun indikasjoner i et samlet bevisbilde, som verken hver for seg eller samlet var tilstrekkelig tungtveiende til å begrunne gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3. Straffeprosessloven § 392 annet ledd ble også vurdert, men heller ikke denne bestemmelsen ble funnet anvendelig.

Kommisjonens flertall besluttet å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Domfelte avgikk ved døden kort tid etter at saken var gjenåpnet. Agder lagmannsrett avsa deretter frifinnende dom i medhold av straffeprosessloven § 400 femte ledd.

4. 19.06.2008 (2005 00148) Bedrageri - § 391 nr. 3 (nye omstendigheter)

En mann (født i 1950) ble dømt av lagmannsretten den 23. mars 1990 for å ha overtrådt straffeloven § 272 første ledd annet straffalternativ, jf. tredje ledd (tre tilfeller av forsikringsbedrageri).

Domfelte var styreformann i et selskap som eide 1/3 av en fiskebåt. I dommen ble det lagt til grunn at han hadde fremmet et erstatningskrav, bygget på en havarirapport, overfor forsikringselskapet for et forsikringstilfelle han visste var fingert og til tross for at han visste at havarirapporten var falsk. Havarirapporten var signert av fartøyets kaptein. Straffen ble satt til fengsel i 6 måneder, hvorav 60 dager ubetinget.

Etter havariet hadde det oppstått et motsetningsforhold mellom skipets kaptein og rederiets ledelse. Konflikten kulminerte i at selskapet politianmeldte kapteinen for trusler. Kapteinen svarte da med å politianmelde selskapet for forsikringsbedrageri, og hevdet at han ikke hadde signert havarirapporten og at det ikke hadde vært noe havari overhode.

Retten la langt på vei forklaringen fra fiskebåtens kaptein til grunn, og selskapets styreformann og tekniske sjef ble dømt for forsikringsbedrageri.

Domfelte anket til Høyesterett, men anken ble nektet fremmet den 28. juni 1990. I 2001 ble saken begjært gjenåpnet for Frostating lagmannsrett, men begjæringen ble ikke tatt til følge. I 2005 begjærte domfelte saken gjenåpnet for Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker.

De nye omstendighetene som ble påberopt for Gjenopptakelseskommisjonen var at kapteinen beviselig var psykisk syk og led av vrangforestillinger da han anmeldte forholdet og da saken var til behandling for retten. Kommisjonen innhentet legejournaler som viste at han hadde vært tvangsinnlagt ved psykiatrisk avdeling og at han kan ha vært sterkere preget av sin sykdom, herunder vrangforestillinger som kan ha påvirket hans virkelighetsoppfatning, enn tidligere antatt. Journalene ga nå grunn til å stille spørsmål rundt riktigheten av hans forklaringer.

Kommisjonen vurderte vilkårene for gjenåpning til å være tilstede, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

5. 10.09.2008 (2008 00119) Vold § 391 nr. 3 (nye omstendigheter)

En mann (født 1943) ble i 1990 dømt for legemsfornærmelse med skadefølge, under skjerpene omstendigheter. Han ble dømt til fengsel i ett år, samt til å betale kroner 78.040 til fornærmede.

Kvinnen, som hadde anmeldt forholdet, forklarte til politiet at hun hadde blitt overfalt av en ukjent mann. Hun pekte ut domfelte på en fotokonfrontasjon, og domfelte ble siktet og tiltalt.

Domfelte benektet fra første stund kjennskap til saken, men ble ikke trodd. Etter tiltalen skulle han ha fulgt etter kvinnen inn på en gårds plass. Helt uprovosert skal han ha lagt

en arm rundt halsen hennes og rykket kraftig til, med det resultat at hun fikk lammelser i bena og venstre arm. Det ble aldri konstatert noen skader på ryggmargen eller andre skader av somatisk art, men legeerklæringer om såkalt funksjonell lammelse ble lagt til grunn av retten.

I 2005 ble kvinnen innlagt ved X-universitetssykehus på akuttpsykiatrisk avdeling. Under innleggelsen reiste hun seg plutselig og begynte å gå, til de tilstedeværendes store forbauselse. Til psykiatrisk sykepleier på avdelingen fortalte hun at det aldri hadde skjedd noe overfall, og at hun vilkårlig hadde pekt ut domfelte som overfallsmann i politiets bildearkiv. En overlege ble tilkalt, og kvinnen fortalte til ham at hun også forut for innleggelsen hadde reist seg og gått, mens hun har vært alene hjemme. X-universitetssykehus valgte å benytte seg av sin rett til å bryte taushetsplikten, og meldte fra til politiet om de opplysningene kvinnen hadde kommet med.

Påtalemyndigheten igangsatte etterforskning rundt saken, og fremmet en begjæring om gjenåpning for Gjenopptakelseskommisjonen den 21. august 2008. Domfelte tiltrådte begjæringen.

Kommisjonen vurderte, i likhet med påtalemyndigheten, at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var til stede. De nye opplysningene syntes å være egnet til å føre til frifinnelse.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Tingretten avsa deretter frifinnende dom uten hovedforhandling.

6. 23.10.2008 (2006 00083) Ran og frihetsberøvelse - § 392 annet ledd (særlige forhold og tungtveiende grunner) – dissens

En 33 år gammel drosjesjåfør ble i Borgarting lagmannsrett i 2005 dømt til fengsel i ni måneder for å ha medvirket til ran og frihetsberøvelse av en av sine passasjerer.

Natt til onsdag 26. mars 2003 var drosjesjåføren på jobb. På et tidspunkt var det fire passasjerer i bilen. Under drosjeturen ble en av disse ranet. Han ble truet med kniv av en annen passasjer og pålagt å ta penger ut av ulike minibanker i Oslo, som drosjesjåføren kjørte til. Drosjesjåføren ble frifunnet for medvirkning i tingretten, men ble domfelt i lagmannsretten.

Nye omstendigheter som ble påberopt for Gjenopptakelseskommisjonen var at drosjesjåføren var i en nødrettssituasjon. Da han så kniven ble han livredd. Han forsøkte å si fra, men ble bedt om å «holde kjeft». Han turte ikke protestere mer og kjørte dit han fikk beskjed om. Han våget heller ikke å trykke på ransalarmen, da de andre i bilen også var drosjesjåfører slik at de ville ha oppdaget dette. Han fortalte ikke dette i retten ettersom han hadde blitt instruert i hva han skulle si. Det ble påberopt et vitne som kan bekrefte at han ble utsatt for press før rettssaken.

Gjenopptakelseskommisjonen fant at de nye opplysningene ikke syntes å være egnet til å føre til frifinnelse. Det nye vitnet kunne i liten grad belyse hva som faktisk skjedde under drosjeturen. Kommisjonen fant også at det heller ikke forelå noen nødrettssituasjon. Sjåførens handling var ikke forsvarlig tatt i betraktning ranshandlingen og frihetsberøvelsen, og han hadde alternative muligheter for å komme ut av situasjonen.

Kommisjonens flertall fant imidlertid at det kunne reises tvil om drosjesjåførens medvirkningsansvar. Situasjonen hadde oppstått plutselig og uventet, i tillegg til at den var

uoversiktlig med begrensede handlingsalternativer. Flertallet fant derfor at det forelå særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen var riktig. Flertallet fant ut fra sakens alvorlighet at tungtveiende hensyn tilsa at saken ble behandlet på nytt.

Mindretallet var av den oppfatning at det ikke forelå særlige forhold som tilsa at dommen var uriktig, og fant ikke at vilkårene for gjenåpning var til stede.

Kommisjonen besluttet å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

7. 23.10.2008 (2008 00052) Seksualforbrytelse - § 391 nr. 3 (ny omstendighet)

En 66 år gammel mann ble i desember 2006 dømt til fengsel i 3 år i Borgarting lagmannsrett for flere tilfeller av seksuelle overgrep mot jenter under 16 år og 14 år.

Han begjærte gjenåpning av saken i 2008, og begrunnet begjæringen med at den oppnevnte psykiatrisk sakkyndige hadde vært inhabil under saken, og at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 1 var til stede. Som ny omstendighet etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 ble det vist til at det etter domstolsbehandlingen ble allment kjent at den sakkyndige og bistandsadvokaten til de fornærmede i saken var flyttet sammen som kjærester i felles kjøpt bolig i mars 2007. Domfelte hevdet videre at kjæresteforholdet i hvert fall var blitt etablert så tidlig som sensommeren 2006. Det var bistandsadvokaten som hadde foreslått at psykiateren skulle oppnevnes som sakkyndig. Domfelte anførte dessuten at saken måtte gjenåpnes fordi den sakkyndiges inhabilitet måtte antas å ha virket inn på dommens innhold, ettersom den sakkyndiges rapport var den direkte foranledningen til at påtalemyndigheten endret tiltalebeslutningen under hovedforhandlingen.

Påtalemyndigheten uttalte at selv om den sakkyndige skulle anses som inhabil, kunne den vanskelig se at forholdet kan ha innvirket på dommens innhold. I tillegg til den sakkyndiges rapport, ble det ført andre bevis for de psykiske skadevirkningene hos de fornærmede. Avslutningsvis ble det anført at det forelå øvrige straffeskjerpene omstendigheter og at handlingene hadde alvorlige konsekvenser for de fornærmede. Straffutmålingen ville derfor være uberørt av hvilken bestemmelse forholdene ble subsumert under.

Kommisjonen foretok avhør av den sakkyndige og av bistandsadvokaten, samt av et tredje vitne. Etter en samlet vurdering kom kommisjonen til det forelå en ny omstendighet som dannet grunnlag for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, og at det da var unødvendig å ta stilling til om vilkårene for gjenåpning etter § 391 nr. 1 (inhabilitet) var til stede. Kommisjonen fant det tilstrekkelig sannsynliggjort at det, i alle fall da saken ble behandlet i lagmannsretten, var etablert et så nært forhold mellom den sakkyndige og bistandsadvokaten at den sakkyndige var inhabil. Kommisjonen fant videre at det ikke var tvilsomt at både tingretten og lagmannsretten la avgjørende vekt på den sakkyndiges rapporter og forklaring i retten, og at det var dette som i stor grad førte til omsubsumeringen og grunnlaget for domfellelsen.

Etter kommisjonens vurdering var vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 oppfylt, ettersom det var en rimelig mulighet for at de nye opplysningene som var fremkommet var egnet til å føre til anvendelse av en mildere strafferegel eller en vesentlig mildere rettsfølge.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

8. 23.10.2008 (2008 00067) Drap - § 392 annet ledd (særlige forhold)

Domfelte ble ved Agder lagmannsretts dom 20. september 1990 dømt til fengsel i 7 år og inntil 10 års sikring for legemsbeskadigelse og drap. Domfelte, som er psykisk utviklingshemmet, hadde gjennom flere år gitt uttrykk for at han hadde et anstrengt forhold til sin nabo, mens retten la til grunn at naboen kun ville hjelpe og rettleder domfelte når det var nødvendig. I følge dommen hadde domfelte den 10. februar 1990 låst seg inn i et av våningshusene til naboen, idet han visste hvor nøkkelen lå gjemt. Naboen kom hjem og forsto at det måtte være noen i huset ettersom hoveddøren var ulåst. Da naboen kom opp i andre etasje, tok domfelte en murstein og slo ham i hodet slik at naboen falt i gulvet og blødde sterkt. Naboen gikk ned på kjøkkenet i første etasje, trolig for å vaske av seg blodet. Domfelte, som var redd for å bli anmeldt til politiet, fant et haglegevær, stilte seg opp bak naboen og skjøt ham på kloss hold.

Domfelte begjærte gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 (nye bevis) og § 392 annet ledd (særlige forhold).

Kommisjonen fant at vilkårene for gjenåpning av saken etter § 392 annet ledd var til stede. Den viser innledningsvis til at lagmannsrettens dom ble avsagt før innføring av toinstansreformen, slik at skyldspørsmålet kun er avgjort av lagretten, som ikke begrunner sin avgjørelse.

Kommisjonen bemerket videre at det ikke foreligger tekniske beviser som knytter domfelte til selve drapshandlingen. Drapsvåpenet er ikke funnet, og man vet ikke med sikkerhet hvilket våpen som ble brukt, utover at det var en hagle. Det er heller ingen vitner til selve drapshandlingen. Kommisjonen viste til at det ble foretatt tekniske undersøkelser, analyser og avhør av vitner som indirekte kaster lys over saken. Etter kommisjonens oppfatning kan disse bevisene, verken hver for seg eller samlet, gi tilstrekkelige holdepunkter for hvem som utførte drapshandlingen. Etter kommisjonens vurdering var bevismomentene av interesse ved vurderingen av domfeltes forklaringer, idet hans forklaringer må ha vært sentrale ved lagrettens vurdering av skyldspørsmålet. Kommisjonen bemerket at det ved vurderingen av domfeltes forklaringer er særlig grunn til å se på hans mentale helse. Det ble vist til at det for lagmannsretten var oppnevnt to sakkyndige til å foreta en rettspsykiatrisk vurdering av domfelte. Kommisjonen redegjør i avgjørelsen nærmere for de sakkyndiges vurderinger, og for senere sakkyndige undersøkelser, herunder uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon. Kommisjonen beskriver også kritikkverdige forhold ved avhørssituasjonen som domfelte var i. Ut fra den tvil som knytter seg til domfeltes mentale tilstand og strafferettslige tilregnelighet på tidspunktet da drapet fant sted, fant kommisjonen ikke grunn til å legge avgjørende vekt på domfeltes forklaring til politiet om sitt kjennskap til åstedet og/eller om det han angivelig hadde sett.

Kommisjonen har i avgjørelsen også vurdert andre forhold, og kom etter en samlet vurdering til at det forelå særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen er riktig, og at tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om domfeltes skyld blir prøvd på nytt.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Avgjørelsen er i sin helhet lagt ut på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no.

9. 15.12.2008 (2005-00028 Arne Treholt) Spionasje – ikke henvist

Arne Treholt ble ved daværende Eidsivating lagmannsretts dom av 20. juni 1985 dømt til fengsel i 20 år for spionasje til fordel for Sovjetunionen og Irak. Treholt har

to ganger tidligere begjært saken gjenåpnet. Disse begjæringer ble forkastet av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 1988 og 1992.

Kommisjonen drøftet tre grunntil for gjenåpning:

- Om det er nye bevis eller omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse eller vesentlig mildere straff, straffeprosessloven § 391 nr. 3.
- Om tjenestemenn i politiet har gjort seg skyldig i straffbart forhold eller om det er avgitt falsk forklaring i saken, straffeprosessloven § 391 nr. 1.
- Om det er særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, straffeprosessloven § 392 annet ledd.

Kommisjonen vurderte de nye forholdene som er påberopt etter dommen i 1985, og konkluderte med at det ikke forelå nye bevis eller omstendigheter som syntes egnet til å føre til frifinnelse. Det var heller ikke grunntil for å fastslå at det forelå straffbare forhold fra tjenestemenn i politiet i forbindelse med ransakinger mv.

En hovedoppgave for kommisjonen var å foreta en ny analyse av beviskjeden som førte frem til den fellende dommen. Spørsmålet kommisjonen stilte seg var om en slik gjennomgang fikk dommen til å fremstå i et tvilsomt lys. Kommisjonen hadde kritiske merknader til flere sider ved saken og dommen, men flertallet kom likevel til at en helhetlig og ny analyse av beviskjeden ikke ga holdepunkter for at bevisresultatet er feil. Det forelå således ikke særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen er riktig. Kommisjonens mindretall kom til at de svake ledd i beviskjeden samlet sett var av en slik styrke at de måtte tillegges avgjørende vekt til fordel for gjenåpning.

Kommisjonen besluttet ikke å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

Avgjørelsen er i sin helhet er lagt ut på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no.

10. 7.12.2008 (2008 00132) Oppbevaring av amfetamin - § 391 nr. 3 (nye omstendigheter)

Domfelte ble ved Frostating lagmannsretts dom i mars 2008 dømt til fengsel i 9 måneder for oppbevaring av 74 gram amfetamin.

Ved ransaking på domfeltes bolig ble det i hans garasje avdekket et parti på 74 gram amfetamin fordelt på to pakker i en lynlåspose. Domfeltes DNA ble funnet på lynlåsposen.

Nye omstendigheter som ble påberopt overfor Gjenopptakelseskommisjonen var at en kamerat av domfelte overfor politiet i juli 2008 erkjente at det var han som hadde plassert amfetaminet i domfeltes garasje, uten at domfelte var klar over dette. Han hadde benyttet en lynlåspose han hadde funnet hos domfelte til å pakke amfetaminet i.

Påtalemyndigheten har overfor kommisjonen bemerket at man ikke ville ha tatt ut tiltale mot domfelte dersom man hadde vært kjent med kameratens tilståelse.

Påtalemyndigheten tiltrådte begjæringen om gjenåpning.

Gjenopptakelseskommisjonen fant at det forelå nye opplysninger i saken og at disse var egnet til å føre til frifinnelse.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

11. 17.12.2008 (2008 00139) Bedrageri, overtredelse av regnskapslovgivningen - § 391 nr. 2b (avgjørelse fra FNs menneskerettskomité)

Domfelte ble ved Sarpsborg tingretts dom i 2006 dømt til fengsel i 1 år og 8 måneder for bedrageri, heleri og flere overtredelser av regnskapslovgivningen. Domfelte anket dommen til lagmannsretten. Ved beslutning av Borgarting lagmannsrett 1. juni 2006 ble anken nektet fremmet under henvisning til straffeprosessloven § 321 annet ledd første punktum. Nektelsen ble ikke begrunnet, annet enn ved at lagmannsretten summarisk fastslo at den fant det «klart» at anken ikke ville føre frem. Lagmannsrettens beslutning ble påkjært. Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet kjæremålet 19. juli 2006.

Saken ble brakt inn for FNs menneskerettskomité, som tillot klagen fremmet. Den 17. juli 2008 avgjorde menneskerettskomitéen at Norge hadde krenket domfeltes rett til å få domfellelsen og straffutmålingen prøvet av en høyere instans. Komitéen konkluderte med at det forelå brudd på FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 5. Under henvisning til komiteens avgjørelse, begjærte domfelte saken gjenåpnet og anførte at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 2 bokstav b var til stede.

Riksadvokaten tiltrådte begjæringen med den bemerkning at det måtte være Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 19. juli 2006 som skulle gjenåpnes.

Gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 2 kan kreves når FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har funnet at «saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, hvis det er grunn til å anta at saksbehandlingsfeilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, og gjenåpning er nødvendig for å bøte på den skade som feilen har medført.».

Gjenopptakelseskommisjonen la vekt på at Riksadvokaten sluttet seg til at saken burde gjenåpnes da vilkårene etter straffeprosessloven § 391 nr. 2 bokstav b syntes oppfylt. Riksadvokaten fant ikke grunn til å problematisere om den manglende begrunnelsen «kan ha virket inn på avgjørelsens innhold». Kommisjonen viste også til Riksadvokatens høringsuttalelse fra 1996 til Justisdepartementets forslag til endringer i straffeprosessloven, inntatt i Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), der det blant annet heter:

«Finner disse organene at saksbehandlingen har vært i strid med konvensjonen, vil det nok ofte være en presumsjon for at avviket kan ha hatt innflytelse på avgjørelsen.»

Kommisjonen la med dette utgangspunkt til grunn at feilen kunne ha virket inn på avgjørelsens innhold. Det kunne ikke sees å foreligge andre muligheter til å bøte på den skade som hadde skjedd enn at saken ble gjenåpnet.

Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse av 19. juli 2006 ble dermed gjenåpnet.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

En kortversjon av avgjørelsen, som er lagt ut på kommisjonens hjemmeside, inneholder sitat fra avgjørelsen til FNs menneskerettskomité, og har en noe mer utførlig redegjørelse for kommisjonens avgjørelse. Det vises til denne.

Postadresse: Postboks 8026 Dep, 0030 Oslo
Besøksadresse: Teatergt. 5
Telefon: 22 99 13 70
Telefaks: 22 99 13 71
E-post: post@gjenopptakelse.no
Internett: www.gjenopptakelse.no